

ŠTEKANJE

Pojav štekanja v podjunskega narečju omenjajo vsi naši dialektologi, ki so pisali o koroških narečjih. Gutschmannova slovnica iz l. 1777, ki hoče spraviti slovensko govorico na Koroškem v nekak okvir tedaj obstoječih slovnice knjižnega jezika, štekanja ne omenja. Pač pa označuje *Urban Jarnik*¹ v svoji študiji o koroških narečjih kot posebnost podjunskega narečja štekanje takole:

»Zaime *taj, ta, to* tako isto i svi od toga (*taj, ta, to*) sestavljeni prilozhi n. pr. *tu, teka, tod* itd. primaju pred *t* još š. Govori se dakle *štu, šteka, štod* itd.«

*Janez Scheinigg*² pa začenja svojo dialektološko razpravo »Obraz rožanskega razrečja na Koroškem« s tole karakterizacijo:

»Koroška slovenščina se cepi v tri razrečja: junsko, rožansko, ziljsko. Prvo razrečje, ki se je najčistejše ohranilo v planinah koroško-kranjsko-štajerske meje, govori se po dekanijah Pliberk, Doberlavas, Velikovec in v nekaterih župnijah dravberške dekanije. Po izgovarjanju zaimka *ta, to* in prirečij *tu, teka* (tukaj), ki se glase *šta, što, štu, šteka*, zovejo se prebivalci imenovanih pokrajin pri ostalih koroških Slovincih »štekarji«, katerih je okoli 54.000.« Dr. *Jos. Tomižšek*³ pripominja v svoji jezikovni razpravi »Narečje v Bočni in njega sklanjatev«, da je slišal štekanje v celem obsegu Solčavskih planin (v ožjem pomenu), n. pr. že onstran Ljubnega: *štale = ta-le, štale gor = tjale gor*; okrog Bočne pa da pozna to posebnost le teoretiški kot znak »žocparskega« govora. Prof. *Fr. Ramovš*⁴ omenja štekanje na področju podjunskega in mežiškega dialekta, hkrati pa pristavlja, da severni govor Podjune (t. j. Grebinj, Krčanje, Kneža, Djekše) štekanja ne pozna. Končno specifikira in omejuje najnovejši raziskovalec koroških narečij *A. Isačenko*⁵ štekanje takole: »L'un des traits distinctifs des parlers carinthiens orientaux se trouvant être la forme spéciale du pronom démonstratif *šati, šta, što*, les habitants de ces contrées portent le nom de »štekarji«. L'isoglosse du štekanje passe bien plus au nord de la Drave et en conséquence, ne concorde guère avec les limites du Podjunje proprement dit.«

Po zgoraj navedenih opredelitvah in po svojih osebnih ugotovitvah poteka meja štekanja nekako takole:

južno od Drave vzhodno od Šmarjete v spodnjem Rožu ob potoku Borovnici, nato ob severnem pobočju Obirja v smeri Žitarevesi pod Peco, kjer preko Koprivne preko Olšave sega v Savinjsko dolino do Luč, nadalje od Črne ob Črnem potoku preko Javorij in Razbora v dolino Mislinje ter ob zapadnih obronkih Pohorja do Trbonj na Kimprški vrh, nato ob državni meji čez Libeliče, Žvabek do Lipice, kjer se sporadično javlja tudi severno od Drave; med Velikovcem in Gline, zlasti v bližini Drave, pa je ta pojav zopet trdneje sklenjen. Štekanje se torej razteza na vse območje mežiškega in podjunskega narečja ter se javlja tudi še nekoliko v obmejnih pasovih obirskega in savinjskega dialekta.

Štekanje je dobilo svoje ime od krajevnega prislova *šteka*, t. j. *teka* namesto knjižnega *tukaj*. Razen tega pa se podkrepljujejo s š tudi ostali kazalni zaimki in prislovi, izvedeni iz korena *to*, torej: *ta, ta, to — šta, šta, štoa; tėti, teta, teta* (tale) — *štati, štata, štata* ali z disimilacijo prvega *t štati, štata, štata; ták, táka, táko — šták, štáka, šták;* *tákšen, tákšna, tákšno — štákšən, štákšna, štákšna; toliko >*

¹ Vrazovo Kolo I. 1842. Obraz slovenskega narečja u Koruškoj od Urbana Jarnika.

² Kres I. 1881.

³ Jahresbericht kranjske gimnazije 1902/3.

⁴ Historična gramatika slovenskega jezika, VII. str. 23, 24 in 26.

⁵ Revue des Études slaves XV. 1935, str. 53 in 54.

tějkə — štějkə; takó — štək; tàm — štàm; tu — štu; todì — štódi; tóta (tja) — štóta; nàtre (notri) — šnàtre; tàntre (tam notri) — štàntre; tãntř (tam noter) — štãntř.⁹

Od kod ta š pred imenovanimi zaimki in prislovi? Štreklj⁷ ga razlaga iz besede *vidiš*, kar je potem v proklizi dalo *viš* > *vš* > *š*, in se opira na *le-ta*, *le-to* iz *glej ta*, *glej to* in slične tvorbe z na koncu pritakujenim *le*, n. pr. *tale*, *onile* etc. Sklicuje se pri tem tudi na latinski *eccum* iz *ecce hum* (*hunc*). Ramovš⁸ pa ob štekanju pripominja, da dobe pronomina in adverbja, izvedena iz korena *to-*, spredaj še adverb *še-še-*, š-reducirano, ako hočejo dati prvotnemu pomenu še kako posebno oznako ali določbo.

Zaradi pomanjkanja vmesnih in prehodnih oblik v starejši dobi je danes težko določiti pravi izvor tega š. Leški rokopis, ki je najstarejša priča žive govornice iz Mežiške doline, ima že obliko *štu* za *to*. Da je prav pri kazalnih zaimkih in prislovih, izvedenih iz istega korena, potrebna točna označba in vrhu tega še podkrepitev s kako drugo besedo, je razumljivo. Zato se mi zdi Štrekljeva razlaga dokaj posrečena in otipljiva. Poleg njegovega *eccum* iz *ecce hum* (*hunc*)) bi opozoril na celo kopico analognih oblik v francoščini in drugih romanskih jezikih. Francoski *ici* se razlaga kot *ecce + hic*, torej *viš tu* < *štu*; *celui* je nastal iz *ecce + illui*, *ce*, starofr. *ço*, iz *ecce + hoc*, *cel*, *cette*, starofr. *cest*, *ceste*, iz *ecce + iste*, *ecce + ista*, ital. *questu* iz *eccu + istu*, *quello* iz *eccu + illu* itd.

A tudi pomensko v stavčni zvezi je Štrekljeva razlaga smiselna. Če v Mežiški dolini vprašajo koga »Kje je to?« pa vprašani odgovori brezbrizno »tam«, tako da mora vprašujoči vprašanje ponoviti, bo pokazal z roko in s poudarkom odvrnil: »Maj, štam!« S tem hoče pač reči: »No, *vidiš tam*, *viš tam!*« Morda je bil ta izrecni poudarek kazalnega zaimka potreben tudi zaradi obmejnega tujerodnega prebivalstva, ki mu je bilo treba spočetka marsikaj dopovedati s kretnjami in s posebno podkrepitvijo z drugo, že znano besedo. Ali niso morebiti podobne zunanje okoliščine vplivale tudi na tvorbo in nastanek romanskih oblik kazalnih zaimkov in prislovov?

Janko Kotnik

⁹ Navedeni primeri so vzeti iz mežiškega narečja.

⁷ Archiv für slawische Philologie XXVIII, str. 502.

⁸ Historična gramatika slovenskega jezika VII, str. 23, 24.